

LUKU 1. HANKEKUVAUS

1.1 Aurajokisäätiön puheenvuoro (toiminnanjohtaja Martti Komulainen)

Aurajokilaakso on peltoja, mutkittelevaa jokea, maisemaa rajaavia metsäisiä seläniteitä ja jokivarteen nauhamaisesti asettunutta vanhaa ja uudempaa asutusta. Ihmisen vaikutus maisemassa välittyy vahvana jokilaaksossa kulkevalle. Etenkin vuosisatoja katkeamattomana jatkuneen viljelyn merkitys on suuri.

Ihmisen ja luonnon välisen vuoropuhelun tuloksena on syntynyt valtakunnallisestikin arvokkaaksi noteerattu kulttuurimaisema. Se on nimetty myös yhdeksi Suomen 27:stä kansallismaisemasta. Maisema-arvoa alleviivaa pitkstä asutushistoriasta kertova rikas muinaisjäännöskanta ja useita valtakunnallisesti arvokkaita rakennetun ympäristön kohteita.

Kansallismaisema-asemasta huolimatta Aurajokilaakson maisema-alueelle ei ole aiemmin laadittu maisemanhoitosuunnitelmaa. Mihin sitten hoitosuunnitelmaa tarvitaan? Kulttuurimaisemaa ei voi museoida, sen luonteeseen kuuluu muutos. Muutos tulee olla kuitenkin hallittua ja yhdessä mietittyä niin, että maiseman arvokkaiksi koetut tekijät tulevat huomioitua maankäytössä.

Käytännön lähtökohtana maisemanhoitosuunnitelmalle toimivat myös alueen kuntien tarpeet. Alueella on kasvukuntia, joissa rakentaminen voi aiheuttaa jokilaakson maisema-arvojen heikentymistä, jos maisemaa ei riittävästi huomioida maankäytön suunnittelussa. Myös kyläasutuksen ja perinteisen maatalouden muovaamien perinnumaisemien taantuminen saattavat uhata jokilaakson kulttuurimaisemaa. Lisäksi jokiympäristön monet muut käyttöintressit, kuten virkistyskäyttö, edellyttävät kokonaisnäkemystä maisemanhoidon tavoitteista ja toimenpiteistä.

Aurajoen kehittämisen suuntaviivoja on hahmoteltu vuonna 2002 Aurajokisäätiön julkaisemassa Aurajoen kehittämissuunnitelmassa. Kulttuurimaiseman osalta ohjelmassa esitetään maisemanhoidon yleissuunnitelman laatimista valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle. Edelleen ohjelmassa esitetään asukasosallistumisen edistämistä Aurajoen kulttuurimaisemaa koskevassa suunnittelussa ja hoitotoiminnassa.

Yllä esitetyistä lähtökohdista Aurajokisäätiö käynnisti keväällä 2003 hankkeen 'Aurajokilaakson maisemanhoitosuunnitelma', jonka tavoitteina oli 1) turvata hankkeen kuluessa määriteltävien kulttuurimaiseman oleellisten piirteiden säilyminen, 2) laatia katsaus Aurajokilaakson kulttuurimaiseman nykytilaan ja kehitysnäkymiin, 3) tuottaa kenttäinventointien ja perusteellisen eri ryhmien osallistumisen pohjalta kattava maisemanhoidon yleissuunnitelma Aurajokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle, 4) innostaa ja sitouttaa paikallisia asukkaita ja muita toimijoita maisemanhoidon suunnitteluun ja toteutukseen, sekä 5) edistää yleisesti tietoisuutta kulttuurimaisemien arvosta sekä käytännön tasolla edistää jokialueen maisemanhoitoa ja virkistyskäyttöä.

Pohjatietoa Aurajokilaakson kulttuuri- ja luonnonympäristöstä on saatavilla varsin kattavasti, mikä oli selvä etu maisemanhoitosuunnitelman laatimista ajatellen. Myös yleinen asenneilmasto on mm. Aurajoen veden laadun myönteisen kehityksen, kalakantojen elpymisen sekä mittavan tiedotus- ja valistustyön ansiosta Aurajoen kehittämiselle myönteinen. Tämä edesauttaa maisemanhoidon varsinaista toteuttamista.

Hankkeen tavoitteeksi asetettiin myös jo aiemmin Aurajoen kehittämissuunnitelmassa mainittu luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamismahdollisuuksien selvittäminen. Tämän osalta hoitosuunnitelmassa on eritelty maisema-alueen perustamisen hyötyjä ja mahdollisuuksia alueen kehittämisen kannalta.

Hanketta rahoittivat Aurajokisäätiö (30 %) ja Ympäristöministeriö (70 %). Hankkeen vastuullisena johtajana toimi Aurajokisäätiön toiminnanjohtaja Martti Komulainen, 1.5.2004–30.4.2005 Esko Pettay, Ympäristöministeriön asettamana valvojana ylitarkastaja Silja Suominen ja Lounais-Suomen ympäristökeskuksen yhteyshenkilönä ylitarkastaja Soilikki Franssila. Aurajokisäätiö vastasi hankkeen hallinnoinnista, tiedotuksesta, osallistumisen järjestämisestä ja yhteydenpidosta eri toimijoiden välillä.

Maisemainventoinneista ja hoitosuunnitelman laatimisesta vastasi Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosaston maisema-arkkitehtuurin oppiaineen työryhmä, johon kuuluivat professori Maija Rautamäki (työryhmän johtaja, työn ohjaus), maisema-arkkitehti yo Heidi Saaristo (kenttäinventoinnit, hoitosuunnitelma, osallistuminen), arkkitehti, maisema-arkkitehti Raija Seppänen (maisemaa koskeva lainsäädäntö, maisema-alueen perustaminen, maisemanhoidon rahoitus) ja maisema-arkkitehti Pirjo Tiainen-Preikschat (taustamateriaali, osallistuminen). Hoitosuunnitelman tekstiosuuden on laatinut maisema-arkkitehti yo Heidi Saaristo. Myös julkaisun kartat ja havainnepiirrookset ovat hänen laatimiaan.

Hankkeen toteutuksen tueksi koottiin laajapohjainen ohjausryhmä, jossa olivat edustettuina keskeiset osallisyhmittät. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Liedon kunnan kaavoituspäällikkö Markku Niemi. Ohjausryhmän kokoonpano on listattu kohdassa 'Osallistuminen'.

Hoitosuunnitelman tavoitteena on toimia alueen asukkaille – käytännön maisemanhoitotyön tekijöille – ylläkkeenä tarkastella lähimaisemaa usein silmin, eritellä sen arvoja ja kehittämistä sekä yleisellä tasolla edistää kylien ja maaseudun elinvoimaisuutta. Suunnitelman toivotaan toimivan ajatusten herättäjänä ja käytännön vinkkeinä maisemanhoitoon.

Ihmisen muovaama kulttuurimaisema ei säily ilman ihmistä. Tätä hankkeen ohjausryhmä ja Aurajokisäätiö haluavat tähdentää ja samalla kiittää kaikkia niitä ihmisiä, jotka hankkeen eri osallistumistilaisuuksissa toivat oman panoksensa hoitosuunnitelmaan.

Turussa 8.8.2005

Martti Komulainen

1.2 Tiedotus ja osallistuminen (toiminnanjohtaja Martti Komulainen)

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma

Tärkeä osa hanketta oli eri osallisryhmien näkemysten kirjaaminen ja huomioiminen hoitosuunnitelmaa laadittaessa. Osallistuminen toteutettiin hankkeelle laaditun osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaisesti. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma käsiteltiin ja hyväksyttiin hankkeen ohjausryhmässä. Suunnitelma oli jaossa asukastilaisuuksissa joulukuussa 2003 ja lisäksi esillä hankkeen internetsivuilla (www.aurajoki.net/Aurajokisaatio/projektit_maisema.htm).

Osallisryhmät

Ryhmiä, joita Aurajokilaakson maisemanhoitosuunnitelma koskettaa, ovat:

- maanomistajat
- asukkaat
- kunnat
- paikalliset yhdistykset
- tuottajajärjestöt
- yrittäjät ja elinkeinonharjoittajat
- Varsinais-Suomen MTK
- Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri
- Varsinais-Suomen liitto
- Varsinais-Suomen TE -keskus
- Lounais-Suomen ympäristökeskus
- Turun maakuntamuseo
- Ympäristöministeriö
- Maa- ja Metsätalousministeriö
- Tiehallinto
- Lounais-Suomen Metsäkeskus

Ohjausryhmä

Eri osallisryhmiä edustavaan ohjausryhmään valittiin edustajat hanketta toteuttavasta Aurajokisäätiöstä, ympäristöhallinnosta, muusta aluehallinnosta ja asukkaista. Ohjausryhmää täydennettiin loppuvuodesta 2003 siten, että siihen tulivat edustajat myös yksittäisistä tuottajajärjestöistä. Lopullisen ohjausryhmän kokoonpano oli:

Maija Rautamäki	TKK / Arkkitehtiosasto
Silja Suominen	Ympäristöministeriö
Soilikki Franssila	Lounais-Suomen ympäristökeskus
Maria-Leena Lamminen	Lounais-Suomen ympäristökeskus
Teija Tiitinen	Museovirasto
Eija Suna	Turun maakuntamuseo
Ritva Nummiora	Turun kaupunki / Ympäristö- ja kaavoitusvirasto
Markku Niemi	Liedon kunta
Veijo Peltola	Liedon kunta
Reino Väisänen	Auran kunta
Tero Heiskanen	Oripään kunta
Elina Eerola	Oripää
Elina Keloniemi-Hurttila	Pöytyän kunta / Pöytyän seudun ls-yhd.
Mia Laakso	V-S TE-keskus / Maaseutuosasto
Heikki Saarento	Varsinais-Suomen Liitto
Anni Karhunen	Lounais-Suomen ympäristökeskus
Mikko Jaakkola	Lounais-Suomen ympäristökeskus
Airi Kulmala	MTK-Varsinais-Suomi
Matti Palkén	Pöytyän kansanterveystyön kuntayhtymä
Hannu Heikkilä	Lounais-Suomen Metsäkeskus
Paula Ranta	Loukkaisten omakotiyhdistys ry.
Kalle Yli-Jaakkola	Pöytyän maataloustuottajat
Esa Mäki	Haverin kylätoimikunta
Taisto Lähteenoja	Liedon maataloustuottajat
Heikki Isotalo	Auran maataloustuottajat
Heidi Saaristo	TKK, Aurajokisäätiö
Martti Komulainen	Aurajokisäätiö

Ohjausryhmän puheenjohtaja toimi Liedon kunnan kaavoituspäällikkö Markku Niemi ja sihteerinä Aurajokisäätiön toiminnanjohtaja Martti Komulainen, 1.5.2004 – 30.4.2005 Esko Pettay.

Tiedotus

Hankkeesta tiedotettiin eri osallisryhmille hankkeen internetsivustojen (www.aurajoki.net/Aurajokisaatio/projektit_maisema.htm), Aurajokisäätiön tiedotuslehden sekä asukastilaisuuksien ja lehtiartikkeleiden välityksellä. Maanomistajia, tuottajajärjestöjä ja yhdistyksiä lähestyttiin kirjeitse hankkeen alussa sekä lausunto- ja kommentointivaiheessa. Kirjeessä ja sen yhteydessä toimitetussa esitteessä esiteltiin hankkeen lähtökohtia sekä esitettiin kutsu asukastilaisuuksiin. Lisäksi tilaisuuksiin oli avoin kutsu alueen paikallislehdissä.

Hankkeelle tuotettiin neliväriesite, jota oli jaossa asukastilaisuuksissa sekä kuntien toimipisteissä ja kirjastoissa.

Asukastilaisuuksia järjestettiin seuraavasti:

- Tiedotustilaisuudet kunnissa hankkeen alussa marrasjoulukuussa 2003 Oripäässä, Aurassa, Pöytyällä ja Liedossa sekä tammikuussa 2004 Turussa. Tiedotustilaisuuksissa esiteltiin hankkeen tarkoitusta ja tavoitteita sekä Lounais-Suomen ympäristökeskuksen Luonnon monimuotoisuus-hanketta.
- Suunnittelupajat maaliskuussa 2004 Liedossa, Aurassa ja Pöytyällä. Suunnittelupajoissa tarkasteltiin maisema-aluetta kunnittain sekä keskusteltiin maiseman oleellisista piirteistä, uhkista, mahdollisuuksista ja kehittämistavoitteista.
- Hoitosuunnitelmaluonnoksen esittelytilaisuus järjestettiin Liedossa helmikuussa 2005. Tilaisuudessa esiteltiin hoitosuunnitelma ja keskusteltiin luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisesta.

Hanketta esiteltiin lisäksi alueen paikallislehdissä ja muissa tiedotusvälineissä.

Kyselykaavake

Asukastilaisuuksissa, kuntien toimipisteissä, internetsivuilla sekä maanomistajille toimitetun kirjeen yhteydessä jaettiin kyselykaavake, jossa kartoitettiin alueen asukkaiden ja muiden toimijoiden näkemyksiä heille merkityksellisistä kohteista Aurajokilaaksossa, maisemaa uhkaavista tekijöistä sekä kehittämistavoitteita. Kyselyn tulokset on hyödynnetty maisemanhoitosuunnitelmassa.

Suunnittelupajat

Alkuvaiheen yleisten tiedotustilaisuuksien jälkeen järjestettiin alkuvuodella 2004 suunnittelupajoja kunnittain. Pajojen tarkoituksena oli pienryhmissä miettiä maiseman oleellisia piirteitä, ongelmia ja kehittämistavoitteita. Suunnittelupajojen antia on hyödynnetty eri maisemajaksojen hoitoa koskevassa osassa sekä piirre- ja arvo –analyysissä.

Suunnittelupajoissa nousi esille mm. huoli virkistyskäytön ja yksityisten tontinomistajien intressien yhteensovittamisesta ja ranta-alueiden ja näkymien umpeutumisesta. Toisaalta myös toivottiin joen saavutettavuuden ja virkistyskäyttöödellytysten parantamista. Käydyissä keskusteluissa esille nousivat myös asukkaiden usein hyvin henkilökohtaiset muistot Aurajokeen liittyen.

Suunnittelupajat, yhdessä palautettujen kyselykaavakkeiden kanssa, osoittivat Aurajokimaiseman olevan monelle erityisen merkityksellinen. Pajojen yhteydessä muisteltiin niin mieliin painuneita kalaretkiä kuin uintielämyksiäkin. Pajatyöskentelyn yhteenvetona voi todeta Aurajoen olevan monelle ihmiselle aito sielunmaisema.

1.3 Maisemanhoitosuunnitelma valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle

Suomessa on 156 maisema-alueita, jotka ovat valtioneuvoston periaatepäätöksen (1995) mukaan valtakunnallisesti arvokkaita. Periaatepäätös perustuu maisema-aluetyöryhmän mietintöön (66/1992, Osa I Maisemanhoito ja Osa II Arvokkaat maisema-alueet) ja siitä käytyyn lausuntokierrokseen. Suurin osa valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sijaitsee Etelä- ja Länsi-Suomen viljelyseuduilla. Mietinnön mukaan Aurajokilaakso edustaa lounaiselle viljelyseudulle tyypillistä viljavan jokilaakson vanhaa ja vaurasta kulttuurimaisemaa. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden yhteenlaskettu pinta-ala on 730 000 hehtaaria. Aurajoen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on pinta-alaltaan 10 000 hehtaaria, eli yli kaksi kertaa suurempi kuin valtakunnallisesti arvokas maisema-alue keskimäärin.

Valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista on valtioneuvoston periaatepäätöksessä todettu:

”Arvokkaat maisema-alueet edustavat maaseudun kulttuurimaisemia. Alueiden valinnassa on otettu huomioon kulttuurielementtien ohella luonto ja maisemakuva. Valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla nämä piirteet ovat edustavimmillaan./.../Arvokasta kulttuurimaisemaa on maisema-alueiden ulkopuolellakin”.

(Ympäristöministeriö, 23.1.1995, Dnro 1/500/95)

Aurajokilaakso on kiistattomasti kulttuurihistoriallisilta, maisemakuvallisilta ja luonnon-arvoiltaan valtakunnallisesti merkittävä maisemakokonaisuus. Alueelle rajattu valtakunnallisesti arvokas maisema-alue käsittää jokilaakson Turun, Kaarinan, Liedon, Auran ja Pöytyän alueella. Tätä maisemanhoitosuunnitelmaa varten tehty selvitystyö osoitti maisema-alueerajauksen olevan suurpiirteinen ja jättävän ulkopuolelleen olennaisesti maisemaan vaikuttavia kokonaisuuksia. Koska valtioneuvoston periaatepäätöksessä todetaan, että arvokasta kulttuurimaisemaa on myös maisema-alueerajauksen ulkopuolella, on jokilaakso tässä työssä käsitelty moniulotteisena kokonaisuutena ja hoito-ohjeistus on annettu koko jokilaakson alueelle maisema-alueerajaukseen pitäytymättä. Maisema-alueerajauksessa olevat puutteet on kuitenkin mainittu jaksokohtaisissa maisemanhoitosuunnitelmissa teoksen neljännessä luvussa. Koska pienipiirteistä ja vaihtelevaa maisemarakennetta tai maisemakuvaa ei ole mahdollista - tai edes tarkoituksenmukaista - rajata ympäristöstään riippumattomaksi kaava-alueeksi, ei uutta valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueerajaukseen ole piirretty suunnitelmakarttaan.

Valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla tehtävästä maisemanhoidosta ja maisemanhoidon kehittämisestä todetaan valtioneuvoston periaatepäätöksessä seuraavaa:

”Maisemanhoidon edistämiseen on tarkoitus käyttää muun muassa rakennus-suojeluun, yleiskaavoituksen tukemiseen ja maatalouden ympäristötukeen käytettäviä varoja. Sen lisäksi maaseudun kulttuurimaisemien hoitoa on tarpeen edistää muun muassa neuvonnan, koulutuksen ja tiedotuksen avulla sekä työllisyystöinä. Toisaalta viranomaisten on huolehdittava, että ne eivät hankkeillaan vaaranna arvokkaiden maisema-alueiden arvoa. Maisemanhoidon kehittäminen edellyttää viranomaisten, eri organisaatioiden ja maanomistajien yhteistyötä.” ja edelleen

”Maaseudun kulttuurimaisemien monenlaisten arvojen turvaaminen edellyttää aktiivisia maisemanhoidon toimia ensisijaisesti näillä, mutta tarvittaessa muillakin arvokkaiksi todetuilla alueilla. Maisema-alueiden arvojen säilyttäminen edellyttää, että maaseudun perinteiset elinkeinot ja asutus pidetään elinvoimaisina ja että maisemanhoitoa tuetaan. Viranomaisten tulee toiminnallaan edistää maisemanhoidon tavoitteita.”

(Ympäristöministeriö, 23.1.1995, Dnro 1/500/95)

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä määritetyt maisemanhoidolliset periaatteet ja tavoitteet on otettu tässä maisemanhoitosuunnitelmassa huomioon ja suunnittelutyössä on panostettu erityisesti kulttuurimaiseman ominaisuuksien säilyttämiseen ja kehittämiseen sekä eri tahojen yhteistyöhön ja asukasosallistumiseen.

Lisälukemista:

Eurooppalainen maisemayleissopimus. Euroopan Unioni. 2005.

Franssila, Soilikki: Kulttuuriympäristöohjelma 1994

Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000, Opas 5: Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista.

Maisema- aluetyöryhmä 1993: Maisemanhoito. Maisema- aluetyöryhmän mietintö I.

Maisema- aluetyöryhmä 1993: Arvokkaat maisema-alueet. Maisema- aluetyöryhmän mietintö II.

Varsinais-Suomen liitto 2001: Varsinais-Suomen maakuntaohjelma vuosille 2001-2004.

Ympäristöministeriö: Aurajokiöryhmän mietintö. 1987.